

Shrnutí projektu EU Kids Online: Závěrečná zpráva

Sonia Livingstone a Leslie Haddon
 Koordinátoři projektu EU Kids Online
 London School of Economics and Political Science
 červen 2009
www.eukidsonline.net

Úvod

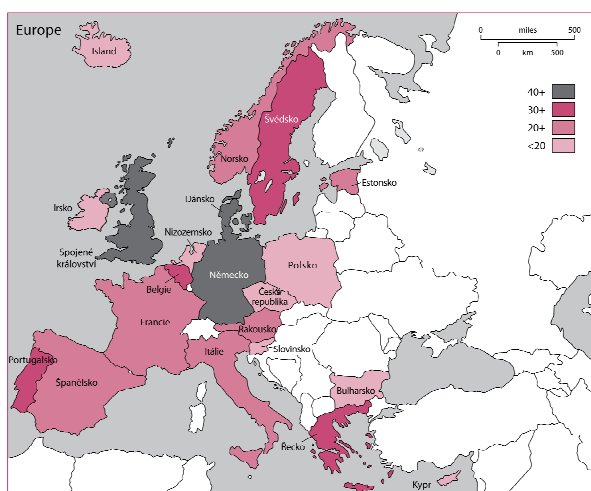
- 75% evropských dětí používá internet, přičemž někteří lidé pělí chválu na jejich odborné znalosti v takto mladém věku, zatímco jiní se obávají, že jsou náchylnější k novým formám ohrožení. Opatření, které by udržovaly rovnováhu mezi jednotlivými cíly – maximalizovat příležitosti a minimalizovat rizika – vyžadují přístup založený na faktech.
- Projekt EU Kids Online (2006-9), financovaný z programu Evropské komise Safer Internet plus, je tematická síť, jejímž cílem je identifikovat, porovnat a vyvodit závěry z již existujících a probíhajících výzkumů zabývajících se dětmi a online technologiemi, které jsou prováděny v Evropě.
- Výzkumné týmy z 21 evropských zemí byly vybrány na základě geografické rozmanitosti i různé úrovně výzkumných zkušeností: Rakousko, Belgie, Bulharsko, Kypr, Česká republika, Dánsko, Estonsko, Francie, Německo, Řecko, Island, Irsko, Itálie, Nizozemsko, Norsko, Polsko, Portugalsko, Slovinsko, Španělsko, Švédsko, Spojené království.
- Tato síť vytvořila analytický rámec, který rozdělil oblast výzkumu na dvě úrovně analýzy: individuální (zaměřenou na dítě) a národní (makro-společenskou). Toho bylo dosaženo vytvořením a testováním výzkumných otázek a hypotéz, jež byly v souladu s danými zásadami. Jednotlivá srovnání jak na individuální, tak na národní úrovni byla uvedena do kontextu s širší struktury životů dětí.

Cílem projektu bylo:

- Identifikovat a posoudit data týkající se používání internetu dětmi a poukázat na mezery v dosavadních zjištěních.
- Prozkoumat kontexty výzkumu, které se podílejí na jeho tematickém zaměření, a identifikovat nejlepší osvědčené metody „best practice“.
- Porovnat závěry napříč Evropou a uvést jednotlivé podobnosti i rozdíly do kontextu.
- Na základě těchto zjištění vypracovat doporučení pro aktivity propagující bezpečnější používání internetu.

Báze důkazů¹

- Síť vytvořila veřejně přístupný a plně prohlédávatelný „Repositář dat“ z veškerých empirických studií, které byly provedeny a identifikovány napříč Evropou (za předpokladu, že vyhovují určitým požadavkům na kvalitu). Repositář obsahuje podrobné informace z 390 samostatných studií.
- Jak můžete vidět na obrázku 1, studie jsou nerovnoměrně rozmístěny po celé Evropě, přičemž nejvíce výzkumů probíhá v Německu, Spojeném království, Dánsku

Obrázek 1: Počet studií podle jednotlivých zemí (multi-kódovaný)

¹ Staksrud, E., Livingstone, S., Haddon, L., a Ólafsson, K. (2008) *What do we know about children's use of online technologies?* 2nd ed, London: LSE.Nat www.eukidsonline.net, plus zprávy o výzkumu v jednotlivých zemích.

a nejméně na Kypru, v Bulharsku, Polsku, Islandu, Slovinsku a Irsku.

- Navzdory silným stránkám výzkumu, které se týkají přístupu k internetu a jeho používání, odhalují námi zpracovaný přehled mnoho mezer, obzvlášť pokud jde o určité druhy rizik, o mladší děti a o nové/mobilní platformy.

Klasifikace online příležitostí a rizik pro děti

- Aby mohly být závěry dostupných výzkumů analyzovány, byly online příležitosti a rizika dětí klasifikovány podle role, kterou hrají děti v online komunikaci, a podle podstatných témat nebo hodnot, které stojí za konkrétními politickými opatřeními. (Tabulka 1)
- Navzdory obtížím s definicemi i s přesahy jednotlivých kategorií bylo zřejmé, že existuje více výzkumů týkajících se přístupu k internetu a jeho používání než těch, které se zabývají online riziky, přičemž pouze třetina všech studií se zaměřila na rizika.
- Jen málo studií se věnuje tématu role rodičů; ovšem země, ve kterých existuje celkově hodně výzkumů, mají také více studií zabývajících se touto problematikou, než země s celkově malým počtem výzkumů.
- Výzkum online rizik hrozících dětem je poměrně rovnoměrně rozdělen na rizika týkající se obsahu, kontaktu a chování celkově, třebaže málo studií zkoumá online rizika ve vztahu k malým dětem.

		Obsah: Dítě jako adresát	Kontakt: Dítě jako účastník	Chování: Dítě jako aktér
PŘÍLEŽITOSTI	Vzdělání, studium a digitální gramotnost	Vzdělávací zdroje	Kontakt s ostatními, kteří sdílí zájmy konkrétního dítěte	Samostatně iniciované nebo kolaborativní učení
	Participace a občanská angažovanost	Globální informace	Výměna v rámci zájmových skupin	Konkrétní formy občanské angažovanosti
	Kreativita a sebevyjádření	Rozmanitost zdrojů	Dítě je vyzváno/inspirováno, aby něco vytvořilo, nebo se na něčem podílelo	Vytváření obsahu uživatelem
	Identita a sociální zapojení	Rada (osobní/ohledně zdraví/sexu, atd.)	Sociální sítě, sdílení zkušeností s ostatními	Vyjádření identity
RIZIKA	Komerční	Reklama, spam, sponzorování	Vyhledávání/sběr osobních informací („harvesting“)	Hazardní hry, nelegální stahování, hackerství
	Agresivní	Násilný/hrůzný/nenávistný obsah	Šikanování, harassment (obtěžování), nebo stalking (nebezpečné pronásledování)	Šikanování nebo obtěžování jiných
	Sexuální	Pornografický/škodlivý sexuální obsah	Setkávání se s cizími lidmi, lákání na schůzku	Tvoření/přenášení pornografického materiálu do počítače/na internet
	Hodnotová	Rasistické, zkreslené informace/rady (např. ohledně drog)	Sebepoškozování, nežádoucí přesvědčování	Poskytování rad např. ohledně sebevraždy/pro-anorektických

Tabulka 1: Klasifikace online příležitostí a rizik pro děti

Kontexty výzkumu²

- Podobu výzkumu formuje také řada sociálních a politických faktorů, včetně úsilí národních států podporovat šíření a používání internetu, snah propagovat používání internetu ve školách, ale i včetně reakcí na obavy veřejnosti. V některých zemích, zvláště v těch, které získaly přístup k internetu teprve nedávno, Evropská komise stanovila program pro výzkum týkající se dětí a internetu, který národní vlády plní často velmi pomalu.
- Napříč Evropou je počet univerzit v jednotlivých zemích – číslo samo o sobě související s počtem obyvatel – přijatelným, ale ne příliš silným indikátorem počtu výzkumů týkajících se používání internetu dětmi. Tento typ výzkumu je více zavedený v zemích, které získaly masový přístup k internetu již dříve.
- Neexistuje žádný přímý nebo systematický vztah mezi zdrojem financování a množstvím nebo typem studií prováděných napříč Evropou. Nicméně nízký počet výzkumů v některých zemích odráží fakt, že se tyto země spoléhají na veřejné financování. Ve většině zemí jsou hlavními financovateli výzkumů vláda a průmysl: přibližně polovina toho, co financují, jde na výzkum, který zahrnuje problematiku rizik, což znamená, že financují velký podíl výzkumů týkajících se rizik. Charity, nevládní organizace, regulátoři (osoby jmenované vládou k řízení určité oblasti), výzkumné rady a Evropská komise financují mnohem méně studií, ačkoliv tyto se s velkou pravděpodobností zaměřují právě na rizika.
- V zemích, kde je internet dětmi více využíván, hraje pozornost médií věnovaná otázce rizik klíčovou roli v zaměření výzkumu na problematiku bezpečnosti a povědomí veřejnosti o ní. Většina zpráv v tisku týkajících se dětí a internetu se zabývá spíše riziky, než příležitostmi: téměř dvě třetiny všech článků se vztahovaly k rizikům, zatímco méně než pětina poukazovala na příležitosti.

Klíčové závěry výzkumu

- Počet dětí, které používají internet, stále vzrůstá a nejméně stejný nárůst je patrný také u jejich rodičů. Zdá se, že nerovnosti mezi pohlavími mizí, zatímco sociálně-ekonomické nerovnosti ve většině zemí stále přetrvávají.
- Žebříček online rizik je napříč evropskými zeměmi podobný, přičemž poskytování osobních informací figuruje jako nejběžnější rizikové chování; reálné setkání s člověkem, se kterým se děti seznámily přes internet, je mnohem méně časté, ale zůstává nejnebezpečnějším rizikem.
- Děti z rodin s nižším společenským postavením a životní úrovní jsou častěji vystaveny online riziku. U chlapců je mnohem pravděpodobnější, že se setkají s rizikovým chováním (nebo ho sami vytvářejí) a dívky se častěji setkávají s riziky, která se týkají obsahu a kontaktu.
- Mezi používáním internetu a rizikem existuje přímá úměra: severoevropské země se řadí do kategorie „vysoké používání, vysoké riziko“; jihoevropské země „nízké používání, nízké riziko“; a východoevropské země „nové používání, nové riziko“.

Změny v profilu dětí používajících internet³

- Průzkumy Eurobarometru prováděné v rámci programu „Bezpečnější internet“ v letech 2005 a 2008 ukazují, že počet dětí, které používají internet, stále roste. V roce 2005 používalo internet v EU25 70% 6-17letých. Do roku 2008 toto číslo vzrostlo na průměrných 75%, třebaže v používání internetu mezi teenagery došlo k malému, nebo žádnému nárůstu. Nej překvapivější nárůst byl zaznamenán u mladších dětí – do roku 2008 bylo online 60% 6-10letých. Nicméně většina dostupných výzkumů se zaměřuje spíše na teenagery, než na mladší děti.
- Větší nárůst v používání internetu je evidentní v zemích, které teprve nedávno vstoupily do EU, tzn. ve střední a východní Evropě. Jinými slovy, země, kde bylo používání internetu v roce

² Stald, G. and Haddon, L. (2008) *Cross-cultural contexts of research: factors influencing the study of children and the internet in Europe*, London: LSE. Na www.eukidsonline.net, společně se zprávami týkajícími se výzkumů podle zemí.

³ Hasebrink, U., Livingstone, S., Haddon, L., & Olafsson, K. (Eds.) (2009) *Comparing Children's Online Opportunities and Risks across Europe* (2nd edition). Na www.eukidsonline.net, plus národní zprávy týkající se závěrů v každé zemi.

2005 nízké, zaznamenaly v nedávných letech největší zvýšení. Částečně je tomu tak proto, že mnoho zemí již dosáhlo stavu „nasycení“. Nicméně většina dostupných výzkumů se soustředí na země, kde je internet již zavedený, spíše než na země, pro které je internet relativně nový.

- Další zásadní změnou oproti letům 2005 až 2008 je, že internet užívá stejný počet rodičů jako dětí, čímž došlo k obrácení dřívějšího trendu, kdy hlavně teenageři předčili dospělé v používání internetu, přestože děti mohou stále „vést“ v množství/kvalitě používání. 85% rodičů 6-17letých dětí v roce 2008 již někdy používalo internet, což je markantní nárůst z 66% rodičů, kteří byli „online“ v roce 2005. V roce 2005 bylo online více dětí, než jejich rodičů, ale to už neplatí. Ve skutečnosti je v rámci EU27 pouze 9% 6-17letých dětí, které používají internet (jsou online), zatímco jejich rodiče ne.
- Na druhou stranu dochází k poklesu údajů ve prospěch názoru, že děti umí s počítači pracovat lépe; zdá se, že jejich rodiče je stále více dohánějí (a dokonce už předčili mladší děti). Pouze v Estonsku, Polsku, Slovinsku, Maltě, Maďarsku, Litvě, Slovensku, Portugalsku a Rumunsku je (o něco) více dětí online, než jejich rodičů – což jsou všechno země, kde je internet relativní „novinkou“.
- Analýza používání internetu podle věku ukazuje, že používání vzrůstá s každým rokem dítěte a stabilizuje se ve věku kolem 10-11 let. V roce 2005 bylo dosaženo stabilizace ve věku 12-13 let. Dlouhotrvající nerovnosti mezi pohlavími možná mizí, ovšem sociálně-ekonomické nepoměry ve většině zemí stále přetrvávají. Většina výzkumů, hlavně těch neakademických, je kvantitativních, což znamená, že mají lepší předpoklady pro odhalování četnosti a rozvržení dětských aktivit napříč populací, než pro pochopení vlastních zkušeností a perspektiv dětí v určitém širším kontextu.
- Existuje množství údajů týkajících se intenzitou užívání internetu ze strany dětí, následované údaji o jejich online zájmech a aktivitách. Již méně studií zohledňuje problematiku učení, schopnosti dětí, jejich frustrace, strategie vyhledávání, kreativní aktivity, občanskou angažovanost nebo zvládání rizik a zásady bezpečnosti. V současnosti existuje velmi málo mezinárodně srovnatelných důkazů týkajících se využití online příležitostí na to, aby umožnily provést celoevropskou komparaci.

Porovnávání rizik, které dětem hrozí na internetu

- Nehledě na jisté odlišnosti mezi jednotlivými zeměmi, dostupné údaje napříč Evropou ukazují, že u teenagerů, kteří jsou online, je žebříček rizik, s nimiž se setkali, v každé z jednotlivých zemí velmi podobný. Nejčastější rizikové chování je poskytování osobních informací, které je následováno setkáváním se s internetovou pornografií. Dalším je shlédnutí násilného nebo nenávislného obsahu. Na čtvrtém místě je šikanování (tj. „kyber-šikana“), dále obdržení nechtěných sexuálních komentářů, zatímco reálné setkání s člověkem, se kterým se děti seznámily přes internet, se zdá být nejméně častým, třebaže nejnebezpečnějším rizikem.
- V několika zemích existují údaje o tom, že okolo 15%-20% teenagerů, kteří jsou internetovými uživateli, tvrdí, že zažívají určitou úzkost, cítí se nepříjemně nebo jsou zastrašováni, když jsou online. Což nám pravděpodobně poskytuje určitý náznak toho, pro jaké procento teenagerů představuje riziko určitý druh újmy.
- Ačkoli rodiče s vyšším společenským postavením a životní úrovní mnohem spíše poskytnou svým dětem přístup k internetu než rodiče s nižším společenským postavením, zdá se, že děti z rodin s nižším společenským postavením jsou více vystaveny internetovému riziku.
- Pokud se týká rizik, existují také rozdíly ohledně pohlaví. Chlapci mají větší pravděpodobnost setkat se rizikovým chováním (nebo ho sami vytváří) a dívky jsou více ohroženy riziky, která se týkají obsahu a kontaktu.
- A konečně zdá se, že se starší teenageři setkávají s větším množstvím online rizik než mladší děti, ačkoliv otázka, jak se mladší děti vyrovnávají s online rizikem, není dosud příliš prozkoumána.
- Jednotlivé země byly klasifikovány podle míry používání internetu dětmi a podle míry online rizik. Klasifikace zemí na „vysoce rizikové“ (tj. nad evropským průměrem), „středně rizikové“ (tj. kolem evropského průměru), nebo „nízce rizikové“ (tj. pod evropským průměrem) je relativním posudkem založeným na závěrech z dostupných, přezkoumaných studií. Z nich vyplývá, že mezi používáním internetu a rizikem je přímá úměra, přičemž severoevropské země jsou

označovány jako země, kde je „vysoké používání, vysoké riziko“; jihoevropské země „nízké používání, nízké riziko“; a východoevropské země „nové používání, nové riziko“ (Tabulka 2).

	Používání internetu dětmi		
Online riziko	Nízké (< 65%)	Střední (65%-85%)	Vysoké (> 85%)
Nízké	Kypr Itálie	Francie Německo	
Střední	Řecko	Rakousko Belgie Irsko Portugalsko Španělsko	Dánsko Švédsko
Vysoké		Bulharsko Česká republika	Estonsko Island Nizozemsko Norsko Polsko Slovinsko Spojené království

Tabulka 2: Klasifikace zemí podle používání internetu dětmi a míry online rizik

Zvládání rizik

- Neexistuje jednotný názor na to, co to vlastně znamená „zvládat rizika“ nebo „být odolný“ vůči online riziku, dokonce ani mnoho expertů nic takového neměří. Reakce dětí na online rizika se pohybují v mezích od ignorování problému po ověřování spolehlivosti webové stránky, nebo ohlášení problému na internetu, svěřování se kamarádům (zřídka rodičům), případně u některých dětí dochází ke zhoršení problému tím, že ho přepošlou dál, nebo reagují nepřátelsky. Tyto reakce ještě nejsou systematicky prozkoumány a ani jejich efektivita není vyhodnocena.
- Obecně se zdá, že dovednosti dětí, pokud jde o práci s internetem, se s věkem zvyšují. Takové dovednosti velmi pravděpodobně zahrnují schopnost chránit se před online riziky, třebaže tato oblast byla zatím jen málo zkoumána. Nicméně měření internetových dovedností dosud naráží na řadu problémů a zároveň existuje málo dostupných srovnávacích výzkumů ohledně postojů dětí k internetu. Například chlapci často uvádějí vyšší dovednosti než dívky, ale tato oblast teprve musí být objektivně testována. Poměrně málo je také známo o tom, jak děti hodnotí webové stránky, rozlišují, co je důvěryhodné, vyrovnávají se s problémy, a jak reagují na různá nebezpečí.
- Zdá se, že ve zvládání problémů existují mezinárodní rozdíly. Schopnost dětí vyrovnávat se s online riziky (jak ji uvedli rodiče v různých zemích na základě průzkumu Eurobarometru z roku 2005) ukazuje, že vysoká schopnost zvládat rizika je uváděna u dětí z Rakouska, Belgie, Kypru, Dánska, Francie, Německa a Spojeného království; nízká schopnost je uváděna u dětí z Bulharska, Estonska, Řecka, Portugalska a Španělska (země se středními schopnostmi jsou Česká republika, Irsko, Polsko, Slovinsko a Švédsko).

Rodičovská mediace používání internetu

- Průzkum Eurobarometru z roku 2008 zjistil, že rodiče 6-17letých dětí v EU27 se obávali, že jejich děti mohou shlédnout obrázky sexuální/násilné povahy (65%), mohou se stát oběťmi „online grooming“ – lákání na schůzku, získat informace o sebepoškozování, sebevraždách nebo anorexii (55%), být online šikanováni jinými dětmi (54%), mohou být izolováni od ostatních lidí (53%) a poskytovat osobní/soukromé informace online (47%). Čtvrtina rodičů měla strach ze všech těchto rizik. Rodiče se bojí více o dívky a mladší děti (třebaže, jak bylo uvedeno výše, chlapci a teenageři se setkávají se stejným nebo vyšším počtem online rizik).
- Mezinárodní rozdíly jsou také evidentní a z větší části souvisí s mírou rozšíření internetu: pokud je v zemi méně dětí online, rodiče se bojí více (ne méně). Zejména rodiče ve Francii, Portugalsku, Španělsku a Řecku (to vše jsou země, kde děti používají internet méně) se bojí

mnohem více, než rodiče v zemích, kde se internet široce používá, jako jsou Dánsko a Švédsko.

- Dále rodiče, kteří sami používají internet, se bojí méně, než rodiče, kteří ho nepoužívají. Což znamená, že pokud rodiče používají internet (jsou online), vede to ke zmírnění jejich strachu, protože sami získají „online“ zkušenosti a zlepší svoje dovednosti týkající se online managementu.
- Podobně jako je tomu u většiny médií, rodiče uvádějí také v případě internetu různé strategie, které používají pro kontrolu online aktivit svých dětí. Ty zahrnují: zaprvé, zavádění pravidel a omezení; zadruhé, sociální přístup – společné sledování, sdílení, povídání si s dětmi o internetu; a zatřetí, používání technických nástrojů, jako například filtrování a monitorování. Obecně rodiče dávají přednost povídání si s dítětem o tom, co dělá, když je online, a také zůstávají poblíž, když je jejich dítě na internetu – u malých dětí především proto, že si rodiče přejí sdílet jejich zkušenosti a zážitky, u starších teenagerů proto, že si rodiče myslí, že pravidla nefungují, nebo jsou pro jejich věk nevhodná, a konečně u všech dětí z toho důvodu, že jim rodiče chtějí důvěřovat a chovat se k nim s respektem. Nicméně velké procento rodičů uvedlo, že používá každou z těchto uvedených strategií.
- Průzkum Eurobarometru z roku 2008 odhalil, že kulturní hodnoty hrají také svoji roli. Menší obavy a nižší úroveň kontroly u rodičů v severovýchodních zemích, navzdory vysokému používání internetu, mohou být výsledkem liberálnějšího přístupu, který se týká internetu, nebo větší důvěry rodičů ve své děti. Rodiče v Dánsku a Švédsku tvrdí, že kontrolují používání internetu svých dětí mnohem méně než rodiče v Německu, Řecku, Irsku, Itálii, Portugalsku, Španělsku a Spojeném království. Stejně je tomu u rodičů v Estonsku a České republice, což ale může být spíše odrazem relativního nedostatku znalostí rodičů o internetu. Celkově z analýzy průzkumu Eurobarometru z roku 2008 vyplývá, že pokud jsou rodiče internetovými uživateli, uvádějí, že více kontrolují, jak jejich děti internet používají; rodiče, kteří nejsou uživateli, kontrolují méně.

Programová doporučení – maximalizování příležitostí⁴

- Míra rozšíření internetu má vliv na přístup dětí k internetu a jeho používání. V zemích, kde se internet stal běžnou věcí, to vypadá, že se rozdíly mezi pohlavími a socioekonomickým postavením napříč domácnostmi snižují. Nicméně tyto rozdíly (nebo nerovnosti) jsou stále významné, obzvláště tam, kde přístup k internetu není (zatím) považován za samozřejmý.
- Politika „e-inclusion“ (podpora elektronického začlenění a přijímání a šíření informačních a komunikačních technologií) by se měla zaměřit na země, kde děti používají internet relativně málo (Itálie, Řecko, Kypr) a také na určité segmenty populace (méně zámožné domácnosti, rodiče, kteří nejsou internetovými uživateli), pokud má zbývajících 25% dětí z EU získat přístup k internetu.
- Znalost anglického jazyka je vyšší v severní Evropě, kde jak používání internetu, tak rizika s ním spojená jsou průměrná, nebo vysoká. Je možné, že větší přístup k obsahu v anglickém jazyce zvyšuje jak příležitosti, tak rizika. Nicméně v zemích s méně početnou jazykovou komunitou (např. v České republice, Slovinsku, Řecku) je pravděpodobné, že se příležitosti dětí zvýší díky většímu poskytování online obsahu.
- Existují určité náznaky, že přítomnost silné veřejnoprávní instituce (např. televize) nebo jiných veřejných poskytovatelů obsahu pro děti hraje roli v podporování online příležitostí a také ve vyhýbání se online rizikům.
- To, že se mediální zpravodajství zaměřuje z obrovské části na online rizika spíše než na příležitosti, může zvyšovat strach rodičů. Jelikož existuje přímá úměra mezi národní úrovní používání internetu ze strany rodičů a jejich strachem z toho, že internet používají jejich děti, kombinace nízkého využívání internetu rodiči a paniky, kterou způsobují média, může v některých zemích strach rodičů jen zhoršit.
- Málo se ví o tom, jak kultura vrstevníků ovlivňuje používání internetu, třebaže předchozí výzkum poukázal na mezinárodní rozdíly ve vyváženosti role rodiny a vrstevníků s tím, jak děti rostou, na omezení týkající se přátelství v kulturách, kde možnost hrát si venku je silně omezena, a na zvyšující se počet médií v dětských pokojích v individualizovaných kulturách.

⁴ de Haan, J. & Livingstone, S. (2009) *EU Kids Online: Policy and Research Recommendations*. At www.eukidsonline.net

- Zásadní je udržet rovnováhu mezi posílením příležitostí a ochranou dětí, neboť nárůst v přístupu k internetu a v jeho používání vede ke zvyšování online rizik. Naopak strategie, které mají snižovat rizika, mohou omezit online příležitosti dětí, případně podryvat dětská práva, nebo omezit jejich možnost naučit se zvládat určitá rizika.
- Aby tyto dva protichůdné cíle mohly být v rovnováze, je nutné zkombinovat pravidla a dohled, mediální gramotnost a vylepšený design rozhraní. Pozitivní poskytování internetových služeb je také důležité: existují náznaky, že takové poskytování, pokud si ho cení samy děti, přímo přispívá k jejich vývoji a snižuje online rizika tím, že podporuje hodnotné a ceněné aktivity.
- Vyšší používání internetu je spojeno s vyšší úrovní vzdělání, takže se dá očekávat, že dosažené vzdělání zvýší rozsah a sofistikovanost internetového použití. Nicméně, měli bychom se zaměřit na mezery v poskytování ICT (informačních a komunikačních technologií) a na nedostatečné/zastaralé poskytování ICT ve školách, a mediální výchova by se měla stát stěžejní součástí školních osnov a infrastruktury.

Programová doporučení – minimalizování rizik

- Existují dobré důvody pro posílení regulačního rámce napříč Evropou, zvláště v některých zemích, protože velké procento dětí se setkává s riziky týkajícími se obsahu, kontaktu a chování, a protože mnoho dětí a rodičů postrádá prostředky a schopnosti, s jejichž pomocí by mohli rizikům předcházet nebo je zvládat.
- Samoregulace ve zlepšování bezpečnosti dětí, které používají internet, by měla být vítána a podporována, ačkoli není vždy transparentní nebo nezávisle hodnocená. Děti mohou být podporovány ve zvládání online prostředí, pouze pokud bude výrazně regulováno – prosazováním zákona, designem technologického rozhraní a webových stránek, vyhledávacími službami, poskytovateli obsahu a služeb, zdroji online bezpečnosti, atd. – podobně jako se mohou naučit přejít pouze takovou silnicí, na které jsou řidiči a řízení automobilů pečlivě regulováni.
- V zemích, kde je vyšší míra přístupu k internetu, se zdá být také větší míra samoregulace ze strany průmyslu, včetně poskytování informací ohledně bezpečnosti, které nabízejí poskytovatelé internetových služeb jako doplněk informací poskytnutých vládou a nevládními organizacemi. Opak – nízká úroveň samoregulace v některých zemích, vedoucí k menšímu množství informací týkajících se bezpečnosti – je také pravdou. Navíc země, které mají liberální přístup ke státnímu dohledu a regulacím (Bulharsko, Estonsko) jsou pro děti, které jsou internetovými uživateli, vysoce rizikové.
- Priority pro další zvýšení povědomí na straně veřejnosti by se měly zaměřit na země, jež byly výzkumem označeny jako vysoce rizikové (Estonsko, Nizozemsko, Norsko, Polsko, Slovinsko, Spojené království); na země, v kterých se relativně nedávno a velmi rychle rozšířil internet, a kde se zdá, že přístup k internetu převyšuje schopnosti a kulturní přizpůsobení (Bulharsko, Estonsko, Řecko, Polsko, Portugalsko); a na země, kde používání internetu dětmi převyšuje používání internetu rodiči (Maďarsko, Malta, Polsko, Rumunsko).
- Priority týkající se zvyšování povědomí by se měly zaměřit na mladší děti; na strategie, které podporují zvládání rizik poté, co jim byly děti vystaveny; na odlišný přístup k dívkám a k chlapcům; a na méně privilegované rodiny, školy a čtvrti. Zvyšování povědomí by mělo zahrnovat nová rizika, která se objevují, zvláště v souvislosti s mobilními platformami a skrze služby a obsah sdělovaný vrstevníkem vrstevníkov.
- Konkrétní opatření musí překonat klasické rozdělení na dětské oběti a dospělé pachatele. Některé děti vytváří online rizika, ať už ze zlého úmyslu, z hravosti nebo pouhou náhodou; děti, které se setkávají s online riziky, mohou vytvářet další rizika; děti, které vytváří rizika, mohou být zároveň i oběťmi; a děti, které jsou náchylné k riziku, když jsou na internetu, mohou postrádat sociální podporu v reálném životě.
- Přestože nikdo nepochybuje, že rodiče zodpovídají za bezpečnost svých dětí, shromážděné údaje naznačují, že se na ně v tomto ohledu nedá spoléhat, jelikož mnoho z nich buď neví jak, nebo není schopno kontrolovat online aktivity svých dětí. Pravidla a omezení se moc dobře neslučují s étosem moderního rodičovství, zvláště v některých zemích. A není jasné, že rodičovské strategie efektivně snižují možnost vystavení dětí rizikům nebo zvyšují jejich schopnost rizika zvládat.

- Vzhledem k dalším a dalším impulsům v pozadí iniciativ týkajících se mediální gramotnosti je na čase vyhodnotit jejich efektivitu na zlepšování dětských znalostí online prostředí. Měnící se požadavky komplexního technologického a komerčního prostředí, a stále více také prostředí vytvořeného uživateli, nastavují limity pro mediální gramotnost dětí. Proto je důležitá společná regulace a samoregulace, která podpoří mediální gramotnost dětí.

Doporučení pro další výzkum

V nashromážděných údajích jsou některé závažné mezery. Priority budoucího výzkumu zahrnují:

- mladší děti, zvláště ve vztahu k riziku a zvládání rizika, přestože průběžně aktualizovaný výzkum týkající se teenagerů je také důležitý;
- nově vznikající obsahy (hlavně 'web 2.0') a služby (zvláště ty, které jsou dostupné přes mobilní telefon, hraní – "gaming", nebo jiné platformy);
- pochopení rozvíjejících se schopností dětí, které se týkají navigace a vyhledávání, interpretace obsahu a kritického hodnocení;
- nová rizika, jako jsou například sebepoškozování, sebevražda, kladný vztah k anorexii, drogy, nenávisť/rasismus, hazardní hry, závislost, nelegální stahování, a komerční rizika (sponzorování, virální marketing, použití osobních dat, GPS sledování);
- jak děti (a rodiče) reagují a měli by reagovat na online rizika;
- jak v rámci celé populace identifikovat děti obzvláště náchylné k rizikům nebo děti „v nebezpečí“;
- hodnocení efektivit technických řešení, rodičovské kontroly, mediální gramotnosti, jiných opatření ohledně povědomí a bezpečnosti, ať už v rámci zjednodušení realizace nebo, což je ještě důležitější, v rámci jejich dopadu na snížení rizik; to se může u různých skupin dětí v různých kulturních kontextech lišit.

Abychom tento program posunuli dopředu, a také z toho důvodu, že metody zkoumání dětí, online prostředí a jednotlivých zemí ve srovnávací perspektivě jsou velmi náročné, projekt EU Kids Online vytvořil dvě zprávy týkající se metodologie – přehled literatury a příručku nejlepší praxe výzkumu, plus doplňkové online zdroje, kterou budou vodítkem pro výzkumné pracovníky. Vše je k dispozici na www.eukidsonline.net, spolu s projektovými zprávami a dalšími publikacemi.⁵

⁵ Lobe, B., Livingstone, S., Ólafsson, K., Simões, J. (2008) *Best Practice Research Guide: How to Research Children and Online Technologies in Comparative Perspective*. At www.eukidsonline.net, plus a range of good practice resources.

Země	Účastníci sítě		Národní kontakt
Belgie	Leen d'Haenens Verónica Donoso Bieke Zaman	Joke Bauwens Nico Carpentier Katia Segers	Leen D'Haenens; Leen.DHaenens@soc.kuleuven.be http://www.vub.ac.be/SCOM/cemeso/eukidsonline.htm
Bulharsko	Jivka Marinova Maria Dimitrova Christina Haralanova	Maria Gencheva Diana Boteva	Jivka Marinova; gert@mbox.contact.bg http://www.gert.ngo-bg.org
Česká republika	Václav Štětka		Václav Štětka; stetka@fss.muni.cz http://www.muni.cz/fss
Dánsko	Gitte Stald Jeppe Jensen		Gitte Stald; stald@itu.dk http://www1.itu.dk/sw5211.asp
Estonsko	Veronika Kalmus Pille Pruulmann-Vengerfeldt Pille Runnel	Andra Siibak Kadri Ugur Anda Zule-Lapima	Veronika Kalmus; Veronika.Kalmus@ut.ee http://www.jml.ut.ee/ and http://eukidsonline.ut.ee/
Francie	Benoit Lelong Cédric Fluckiger		Cédric Fluckiger; cedric.fluckiger@univ-lille3.fr http://www.univ-lille3.fr/fr/universite/composantes-formation/sciences-education/
Irsko	Brian O'Neill Helen McQuillan	Simon Grehan	Brian O'Neill; brian.oneill@dit.ie http://www.dit.ie
Island	Thorbjörn Broddason Kjartan Ólafsson	Gudberg Jónsson	Thorbjörn Broddason; tbrodd@hi.is http://www.hi.is/
Itálie	Fausto Colombo Giovanna Mascheroni Maria Francesca Murru	Barbara Scifo Piermarco Aroldi	Giovanna Mascheroni; giovanna.mascheroni@unicatt.it http://www.osservatoriosullacomunicazione.com/
Kypr	Yiannis Laouris Tatjana Taraszow	Elena Aristodemou	Yiannis Laouris; laouris@cnti.org.cy http://www.cnti.org.cy/
Německo	Uwe Hasebrink Claudia Lampert		Claudia Lampert; C.Lampert@hans-bredow-institut.de www.hans-bredow-institut.de
Nizozemsko	Jos de Haan Patti M. Valkenburg	Marion Duimel Linda Adrichem	Jos de Haan; j.de.haan@scp.nl http://www.scp.nl/english/
Norsko	Elisabeth Staksrud Petter Bae Brandtzæg	Thomas Wold Ingunn Hagen	Elisabeth Staksrud; elisabeth.staksrud@media.uio.no http://www.media.uio.no/english/
Polsko	Wiesław Godzic Lucyna Kirwil	Barbara Giza Tomasz Łysakowski	Barbara Giza; barbara.giza@swps.edu.pl http://www.swps.edu.pl/new_www/english/
Portugalsko	Cristina Ponte Cátia Candeias José Alberto Simões Nelson Vieira Daniel Cardoso	Ana Jorge Tomas Patrocinio Sofia Viseu Ema Sofia Leitao	Cristina Ponte; cristina.ponte@fcsh.unl.pt http://www.fcsh.unl.pt/eukidsonline
Rakousko	Ingrid Paus-Hasebrink Andrea Dürager Christina Ortner	Manfred Rathmoser Christine Wijnen	Andrea Dürager; Andrea.Duerager@sbg.ac.at http://www.bmukk.gv.at/medienpool/17370/eukidsonlineabschlussbericht.pdf
Řecko	Liza Tsaliki Despina Chronaki		Liza Tsaliki; etsaliki@media.uoa.gr http://greukidsonline.blogspot.com/
Slovensko	Bojana Lobe Alenka Zavbi		Bojana Lobe; bojana.lobe@fdv.uni-lj.si http://www.fdv.uni-lj.si/
Spojené království	Sonia Livingstone Leslie Haddon	Panayiota Tsatsou Ranjana Das	Leslie Haddon; leshaddon@aol.com www.eukidsonline.net
Španělsko	Carmelo Garitaonandia Maialen Garmendia	Gemma Martínez Fernández	Maialen Garmendia; maialen.garmendia@ehu.es http://www.ehu.es/eukidsonline
Švédsko	Cecilia von Feilitzen Elza Dunkels		Cecilia von Feilitzen; cecilia.von.feilitzen@sh.se http://www.nordicom.gu.se/clearinghouse